

приклад, В. Т. Малярєнко пропонує для уникнення дилетантизму в обранні відповідного запобіжного заходу, зламаних людських доль і наявності в картотеках гігантських списків осіб, що перебувають у розшуку, та інших негативних наслідків, в Україні має бути створена служба прогнозування поведінки обвинуваченого в період досудового слідства і судового розгляду за обов'язковою участю спеціалістів-психологів (як це робиться в інших країнах). Саме з урахуванням ретельного вивчення особи обвинуваченого та його оточення і висновку комісії експертів цієї служби суд має вирішувати питання про обрання запобіжного заходу та міри покарання [7, с. 206]. Безперечно, думка автора є слушною і, безумовно, сприятиме досягненню намічених цілей, а зокрема об'єктивному підходу до обрання запобіжного заходу. Але, можливо, доцільним буде поступове удосконалення існуючого механізму обрання запобіжних заходів, починаючи з удосконалення процедури збору інформації про особу обвинуваченого на рівні законодавства, а в перспективі й створення спеціальних служб, що займатимуться вивченням особи обвинуваченого на досудовому слідстві.

Список літератури: 1. Конституція України. Х., 2005. 2. Курашвили Г. К. Изучение следователем личности обвиняемого. М., 1982. 3. Матусевич И. А. Изучение личности обвиняемого в процессе предварительного расследования преступлений. Минск, 1975. 4. Лившиц Ю. Д. Меры пресечения в советском уголовном процессе. М., 1964. 5. Коршик М. Г., Степичев С. С. Изучение личности обвиняемого на предварительном следствии. М., 1969. 6. Вісник Верховного Суду України. 2003. №3. 7. Малярєнко В. Т. Кримінальний процес України. Стан та перспективи розвитку. Навчальний посібник. К., 2004.

Надійшла до редакції 09.02.07

Р. Я. Лунга

ПОПЕРЕДЖУВАЛЬНО-ПРОФІЛАКТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ДЕПАРТАМЕНТУ ВНУТРІШНЬОЇ БЕЗПЕКИ ГУБОЗ МВС УКРАЇНИ

Застосування заходів щодо усунення умов, які сприяють здійсненню протиправних дій, є одним з основних завдань підрозділів Департаменту внутрішньої безпеки (далі – ДВБ) ГУБОЗ МВС України.

У системі органів внутрішніх справ нині, на жаль, ще мають місце факти порушення законності, зокрема приховання злочинів від обліку, незаконна відмова в порушенні кримінальних справ, незаконне притягнення до кримінальної відповідальності, незаконні методи ведення слідства, дізнання, незаконні арешти, обшуки. Все це вкрай негативно впливає на авторитет міліції, підбиває віру людей у можливість міліції захистити їх конституційні права, сприяє процесу відчуженості громадян від правоохоронних органів.

Працівники ДВБ, користуючись спеціальними методами, здатні своєчасно виявити осіб, схильних до порушень дисципліни та законності, а також попередити їхнє проникнення до ОВС. Можливості цієї служби слід використовувати під час перевірки кандидатів на службу, навчання та висування на керівні посади.

Слід зазначити, що проблеми організації ефективної роботи ОВС, як і проблема попередження злочинів, які вчиняються персоналом ОВС України, були предметом окремого розгляду в працях М. І. Ануфрієва, О. М. Бандурки, В. П. Ворушила, М. Н. Курка, С. С. Лукаша, О. А. Мартиненка, Н. П. Матюхіної, А. П. Нагорного, А. В. Негодченка, А. С. Новакова, А. А. Стародубцева. У рамках статті ми ставимо за мету визначення та дослідження причин і умов неправомірної діяльності працівників міліції, а також механізмів, спрямованих на подолання цього негативного явища в міліцейських підрозділах. Дієвий механізм щодо попередження цих протиправних явищ вбачаємо у проведенні попереджувально-профілактичних заходів в зонах оперативного обслуговування, підготовці і направленні керівникам даних органів внутрішніх справ відповідних повідомлень щодо виявлених умов, які можуть стати причиною скоєння неправомірних дій.

Цілоком слушною з цього приводу є думка В.А. Грохольського, який зазначає, що негативні явища в економіці, соціальній і правовій сферах викликали загрозливі зміни в динаміці, структурі, якісних характеристиках злочинності. Прогноз подальшого розвитку криміногенної ситуації свідчить, що без заходів упереджувального характеру можливе ще більше розширення масштабів злочинності, підвищення ступеня небезпеки й зухвалості дій злочинців з посиленням їх озброєності, технічного оснащення, збільшення кримінального тиску на економіку, політику, правоохоронні органи та судочинство. В останні роки спостерігається значне зростання кількості вбивств на замовлення, посягань на житло і майно працівників правоохоронних органів та їх близьких родичів у зв'язку зі службовою діяльністю цих працівників [1, с. 16].

Одним із дієвих засобів забезпечення законності у державному управлінні є контрольно-наглядова діяльність, в системі МВС реалізація цієї функції покладена на ДВБ. Окремими нормативними актами закріплений обов'язок одного із суб'єктів попередження, визначені його основні завдання та функції в діяльності по попередженню правопорушень серед персоналу. До таких актів відноситься Наказ МВС України № 1111 від 2003 р., згідно з яким працівники внутрішньої безпеки забезпечують збір та закріплення інформації щодо правопорушень системі ОВС, вивчають причини та умови, що їм сприяють. Попереджувальні заходи, здійснювані цим оперативним підрозділом, повинні опиратися на дієву допомогу кожного структурного підрозділу ОВС. Зокрема, на

підставі Рішення Колегії № 6 км/4 від 09.07.2004 р., керівники підрозділів і служб внутрішніх справ повинні виділяти за вимогою підрозділів внутрішньої безпеки та інспекції з особового складу досвідчених фахівців для участі у перевірках службової діяльності, стану дисципліни і законності серед особового складу у підпорядкованих підрозділах, повинні надавати працівникам внутрішньої безпеки відому їм інформацію стосовно корупційних проявів у діяльності персоналу ОВС, у встановленому порядку надавати матеріали та відомості стосовно способу життя підлеглих працівників ОВС та вживати відповідні заходи реагування відносно винних працівників ОВС, на підставі п. 3.2.17 Наказу МВС України № 1111 від 2003 р. «Про затвердження Положення про Департамент внутрішньої безпеки ГУБОЗ МВС».

Зазначимо, що скоєння злочинів працівниками міліції завжди викликає підвищену увагу суспільства. Це можна пояснити тим, що злочини та інші правопорушення працівників ОВС руйнівно впливають на ставлення суспільства до міліції. Тому не випадково попередження злочинів та інших правопорушень серед працівників правоохоронних органів вважається важливим аспектом попередження загальної злочинності у суспільстві та розглядається у світових масштабах.

Керівництво держави сьогодні глибоко занепокоєне наявністю правопорушень в міліцейських структурах, що значно шкодить авторитету одному з найважливіших силових інститутів в державі і викликало серйозну реакцію керівництва МВС України, що неодноразово відзначалось у відомчих нормативних документах, зокрема в Наказі МВС України №515 від 30.06.2001р. «Про комплексну програму кадрової політики в органах та підрозділах внутрішніх справ та забезпечення дисципліни і законності», в Наказі МВС України № 345 від 05.04.2002 р. «Про затвердження Плану додаткових робочих заходів МВС України до Комплексної програми кадрової політики в органах та підрозділах внутрішніх справ та забезпечення законності і дисципліни на 2001–2005 р.»

Вказаною проблемою стурбовані і науковці, зокрема О. А. Мартиненко зазначає, що «...особливої актуальності стан законності та службової дисципліни набуває через факти корупції, зловживання працівниками ОВС своїм службовим становищем, випадки порушень ними закону. Означені явища викликають велику стурбованість у суспільстві, сприяють процесу відчуження громадян від правоохоронних структур, знижують ефективність правозастосовчих і профілактичних заходів» [2, с. 83–85].

Правовою основою управлінських заходів щодо зміцнення службової дисципліни є Закон України «Про міліцію», Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ України, Дисциплінарний статут органів

внутрішніх справ України, накази, положення, інструкції, які безпосередньо спрямовані на зміцнення службової дисципліни серед працівників органів внутрішніх справ. У цих нормативно-правових актах передбачені основні управлінські заходи щодо формування у працівника свідомого прагнення до виконання своїх службових обов'язків. Це, насамперед, постійна діагностика стану дисципліни серед працівників у підрозділах та службах органів внутрішніх справ, розробка науково-обґрунтованих організаційних заходів щодо зміцнення службової дисципліни, формування у працівників свідомого ставлення до службових обов'язків у процесі навчання, виховання і практичної діяльності, постійний контроль за процесом впровадження в життя запланованих заходів і розробки на цій основі відповідних висновків та рекомендацій, направлення пропозицій стосовно зміцнення службових відносин відповідним службовим органам [3, с. 11–12].

З викладеного слід зробити висновок, що працівникам внутрішньої безпеки в процесі здійснення оперативно-розшукової діяльності доцільно розробити спеціальні заходи попередження протиправних проявів у діяльності ОВС, виходячи з наявної оперативно-розшукової інформації, скоригувати облік специфіки контингенту, що потребує профілактики при застосуванні традиційних заходів спеціального попередження. Особливу увагу необхідно приділити таким заходам, як профілактична бесіда, внесення представлень і визначень про усунення неправомірних дій, недопущення скоєння злочинів, виявлення причин, які призвели до неправомірних дій, відстеження умов, що призвели до їхнього вчинення та вжиття належних заходів щодо їхнього усунення. Ефективність боротьби оперативних підрозділів ДВБ зі злочинністю багато в чому залежать від успішного здійснення ними оперативно-розшукових заходів, правильного та обґрунтованого використання методів та засобів ОРД при виконанні покладених на них завдань.

Особливо значення в попередженні та профілактиці злочинів набуває оголошення офіційного застереження тим працівникам міліції, які за наявною інформацією мають схильність до скоєння протиправних дій. Сила застереження багато в чому полягає в процедурі її оголошення. Якщо порушник запрошується до установи внутрішньої безпеки, де особисто йому доводять протиправність його дій і роз'яснюються можливі наслідки продовження протиправної поведінки, встановлюється відповідний контроль, що усвідомлює конкретний працівник міліції, то ефективність застережень підвищується.

У процесі здійснення контролю основна увага працівників ДВБ акцентується на виконанні управлінських рішень, їх доцільності, законності діяльності. Проводиться глибокий аналіз реального стану, детальніше проводиться спостереження та перевірки

поставлених завдань, застосовуються заходи попередження та припинення неправомірних дій. У певному розумінні оперативно-розшукова діяльність підрозділів внутрішньої безпеки визначає динаміку розвитку та зв'язок даної системи управління на різних її рівнях, що передбачає обслуговування управлінських функцій, починаючи від підготовки і прийняття рішення до підведення підсумків його виконання. Попередження злочинів, що вчиняються працівниками міліції, здійснюються у різних формах і за допомогою різноманітних заходів впливу.

Попереджувально-профілактичні заходи, які вживаються оперативними підрозділами ДВБ з метою недопущення протиправних проявів в міліцейських підрозділах, на жаль, не завжди приносять очікувані результати. Тому актуальним стає пошук нових прийомів та методів у боротьбі з цією важливою проблемою.

Ми підтримуємо думку В. П. Ворущило, на яку в своєму дослідженні посилається і О. А. Мартиненко, що серед превентивних заходів організаційно-управлінського характеру важливого значення набуває підготовка готування та розстановка кадрів, вдосконалення виховної роботи з персоналом [4, с. 78]. Слід зазначити, що працівник української міліції має діяти зважено, професійно, неупереджено, утримуватись від поспішних оцінок явищ і подій. Оскільки йому довірено зброю, надано широкі права та владні повноваження, він має відчуті величезну відповідальність перед українським народом, нашою державою. Його зовнішній вигляд, загальноосвітній, культурний і фаховий рівень, уважність, сумлінність і неупередженість прискіпливо оцінюються громадянами. А відтак належним чином організована робота має забезпечувати цілеспрямований розвиток і формування професійно-значущих особистих і моральних якостей працівників, що, в свою чергу, підвищить ефективність їх службової діяльності та авторитет у суспільстві [5, с. 5].

Найбільш важливим організаційним моментом в діяльності підрозділів внутрішньої безпеки, на нашу думку, є відповідний рівень забезпечення реалізації поставлених завдань на основні його елементів, які сприяють їх виконанню.

Особливого значення ми надаємо ефективному вибору сил, засобів і методів для реалізації кожного запланованого заходу в процесі використання всіх оперативних можливостей підрозділу внутрішньої безпеки. Зокрема зазначено, що перевірка первинної інформації щодо умов, які сприяють скоєнню злочинів працівниками міліції, повинна забезпечуватися відповідними планами, що потребує послідовності проведення дій, виходячи зі ступеня важливості і черговості, а також визначити терміни здійснення заходів за місцем їх виконання.

Такий процес повністю відповідає стратегічній лінії боротьби зі злочинністю в ОВС та недопущенню протиправних проявів з їх

боку. Ефективна стратегія протидії злочинності повинна опиратися не тільки, а може і не стільки на вирішення щохвилинних задач, а насамперед на визначення перспективних напрямків її розвитку, виокремлення нових, як правило, прихованих від сторонніх очей тенденцій та форм її генезису. Відстежування подібних явищ, їх аналіз і осмислення надає можливість не тільки збільшити ефективність боротьби з конкретними протиправними проявами, але й визначити пріоритетні стратегії і тактики боротьби зі злочинністю в цілому [6, с. 83]. Адже успішне виконання завдань щодо попередження порушень законності з боку працівників міліції та координації заходів щодо їх державного захисту неможливо без наявності достатньої кількості оперативної інформації, яка дозволяє провести глибокий і всебічний аналіз оперативної обстановки в підрозділах, які обслуговуються.

Створення позитивного іміджу правоохоронних органів України вимагає нових підходів до організації їх роботи. Основним критерієм ефективності професійної діяльності працівників міліції стає оцінка її суспільством. Тому для МВС нагальним є питання забезпечення якісно нового рівня співпраці з населенням. Вживаються заходи щодо виконання положень Програми формування позитивного іміджу міліції України на 2003–2007 роки, затвердженої колегією МВС у січні 2003 р. Виконання цих документів контролюється керівництвом міністерства. Особливої уваги потребують міліцейські підрозділи з боку ДВБ і тому що діяльність органів внутрішніх справ пов'язана з реалізацією владних повноважень, необхідністю застосовувати у визначених випадках заходи державного примусу. Влада, яка надана працівникам органів внутрішніх справ, покладає на них підвищену відповідальність за наслідки прийнятих ними рішень та здійснених дій. Відомо також, що працівникам органів внутрішніх справ доводиться постійно зазнавати різних форм протидії як окремих осіб, так і установ, організацій. Для успішного подолання такої протидії необхідно володіти здібністю діяти в екстремальних умовах, вмінням протистояти негативним впливам різного роду, твердою переконаністю у соціальній значимості обраної професії [7, с. 98].

Підсумовуючи, слід підкреслити, що діяльність оперативних підрозділів ДВБ щодо попередження злочинності розглядається як життя системи заходів, у т.ч. оперативно-розшукових, спрямованих на виявлення й усунення причин та умов, що сприяють вчиненню злочинів, а також виявлення осіб, схильних до їх вчинення, своєчасне забезпечення відповідними відомостями, необхідними для здійснення попередження злочинної діяльності, проведення з ними індивідуально-профілактичної роботи з безумовним використанням при цьому сил, засобів і методів оперативно-розшукової діяльності.

Список література: 1. Грохольський В. Л. Деякі проблеми захисту працівників правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві. Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. Науковий журнал. №2. 1999. 2. Мартиненко О. А. Кримінологія злочинності в органах внутрішніх справ //Право України, 2004. № 4. 3. Ануфрієв М. І. Організаційно-правові засади забезпечення службової дисципліни в органах внутрішніх справ. Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. Науковий журнал. Щоквартальник. №1. 1999. 4. Мартыненко О.А. Предупреждение преступлений среди персонала ОВД Украины: Организационно-управленческий аспект. Право і безпека. Науковий журнал. Харківський національний університет внутрішніх справ. 2006. Т. 5. №1. 5. Курко М.Н. ОВС: співпраця з населенням. Бюлетень з обміну досвідом роботи. Науково-практичне видання. №150. 2003. 6. Долженков О.Ф. Тенденції генезису інфраструктури злочинності. Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. Науковий журнал. Щоквартальник. №1. 1999. 7. Синівська О. Ю. Професіоналізм працівників як чинник забезпечення безпечної життєдіяльності персоналу органів внутрішніх справ. Право і безпека. Науковий журнал. Харківський національний університет внутрішніх справ. 2006. Т. 5. №1.

Надійшла до редакції 01.02.07

М. В. Третьякова

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ОБВИНУВАЧЕНОГО ТА ПІДОЗРЮВАНОГО У СВІТЛІ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ

У сучасних умовах пошуку найбільш раціональних шляхів реформування українського законодавства з метою посилення захисту прав і свобод людини як найвищої цінності суспільства з особливою гостротою постає питання забезпечення прав та свобод громадян, залучених до сфери кримінального судочинства. Політичні й правові зміни, що відбулися в Україні, диктують необхідність нових поглядів на проблему забезпечення прав і свобод людини в кримінальному судочинстві України, відповідно до тих стандартів, принципів і норм, які відпрацьовані світовим співтовариством. Нині зростає вплив міжнародних норм, принципів і стандартів на удосконалення і розвиток кримінально-процесуального права. З цією метою, відповідно до Плану заходів з виконання обов'язків та зобов'язань України, що випливають з її членства в Раді Європи, проводяться спільні наради з питань дотримання європейських стандартів у діяльності органів внутрішніх справ [1]. Також, відповідно до Плану дій «Україна – Європейський Союз», Україна підтвердила своє зобов'язання щодо здійснення внутрішніх перетворень на основі верховенства права та поваги до прав людини, в тому числі стосовно дотримання та забезпечення основних принципів та гарантій кримінального судочинства [2].

На сьогодні Україна є країною-учасницею наступних міжнародно-правових актів у вказаній сфері: Загальної декларації прав людини (1948); Міжнародного пакту про громадянські та політичні права (1966); Конвенції про захист прав людини та основних свобод (1950). Положення кожного із зазначених міжнародних документів зобов'язують країну-учасницю гарантувати будь-якій